

Yabancı Türkologların Gözünden Türk Edebiyatı: Necatigil'in Mektuplaşmaları

Turkish Literature from the Perspective of Foreign Turcologists: Correspondences of Necatigil

Necatigil, Behçet (2022). *Tercümemi Nasıl Buldunuz?*, Serenad Demirhan (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 328, ISBN: 9789750851841

Barış Berhem Acar¹

¹Arş. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Edirne, Türkiye

ORCID: B.B.A. 0000-0001-7294-7525

Sorumlu yazar/Corresponding author:

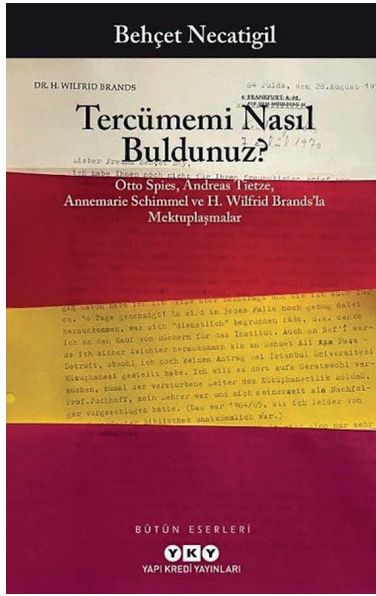
Barış Berhem Acar,
Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Edirne, Türkiye
E-mail: barisberhemacar@gmail.com

Başvuru/Submitted: 01.05.2022

Kabul/Accepted: 20.11.2022

Atıf/Citation:

Acar, B.B. (2022). Yabancı Türkologların gözünden Türk edebiyatı: Necatigil'in mektuplaşmaları [Behçet Necatigil'in "Tercümemi nasıl buldunuz" adlieserinindeğerlendirmesi]. *TUDED*, 62(2), 577–582. <https://doi.org/10.26650/TUDED2022-1111835>

Anahtar Kelimeler: Mektup, Türkolog, Türk edebiyatı, Alman edebiyatı, etkileşim

Keywords: Correspondence, Turcologist, Turkish literature, German literature, interaction

Yapı Kredi Yayınları'ndan Ocak 2022'de çıkan *Tercümemi Nasıl Buldunuz?*, Behçet Necatigil'in Otto Spies, Andreas Tietze, Annemarie Schimmel ve H. Wilfrid Brands'le mektuplaşmalarının toplanmasından teşekkür etmiştir. 1940'lı yıllardan başlayarak 1970'li yılların ortasına dek süren mektuplaşmalar, çalışmalarını Türk dili ve edebiyatı etrafında yoğunlaştıran isimlerin etkileşimini göstermesi kadar Alman edebiyatıyla Türk edebiyatı arasındaki alışverişe imkân vermesi bakımından da önemlidir. Kitapta toplanan mektuplar, mektuplaşan isimler arasında kitap alışverişleri, edebiyat hakkındaki konuşmalar, birbirlerinin çalışmalarıyla ilgili yorumlar, Almanya'da Türk edebiyatının Türkiye'de de Alman edebiyatının tanıtılması için harcanan emek, yapılan çeviriler ve tavsiyelerle büyük bir edebî üretimin en yakın şahitleridir. Bu yönüyle oldukça ilgi çekici olan kitap, yabancı Türkologların Türk edebiyatına yaklaşımını görmek isteyen okurların dikkatini celp edecek düzeydedir.

Serenad Demirhan'ın titiz çalışmasıyla Necatigil arşivinden topladığı mektuplarla hazırlanan kitap, Necatigil ile Otto Spies'in mektuplaşmalarıyla başlar, ardından Necatigil'in sırasıyla Andreas Tietze, Annemarie Schimmel ve H. Wilfrid Brands ile mektuplaşmalarıyla devam eder. Yaklaşık 35 yıllık bir süreci görmemizi sağlayan mektuplar, Necatigil'in hayatındaki dönüşümleri takip etmemizi sağlar. 1940'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın bütün yoğunluğunun izlendiği mektuplar, savaş döneminde Almanya'da bulunan isimleri de kapsadığı için bu dönemi bütün gerçekliğiyle yansıtır. Savaş sonrasında yıkımın sonuçlarının yansıdığı Alman edebiyatındaki imkânsızlıklar, maddi destekten yoksun kalmak gibi çetin koşullarla birlikte buradaki Türkologların çalışma azminin nasıl çakıştığını, ümitsizliğe kapılmadan ellerinden geleni yaptıklarını gözler önüne serer.

Mektupların en dikkat çekici yanlarından birisi, edebiyat üzerine yapılan mülahazalardır. Bu konudaki yazışmalar, mektupların yazıldığı yıllarda hangi isimlerin önemsendiğini açıkça ortaya koyar. Bütün mektupları incelediğimizde, Otto Spies dışındaki diğer araştırmacıların uzlaştıkları şekliyle Türk edebiyatının en çok konuşulan ismi, Sait Faik Abasıyanık'tır. Spies, "Sait Faik'i çok iyi bulmuyorum, Sabahattin Ali'yi çok daha fazla beğeniyorum" (s. 17) diyerek ikinci plana ittiği Abasıyanık'ı diğer isimler çok beğenir. Hatta Spies'in onu beğenmemesini yadırgarlar. Onun dışında Samim Kocagöz, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Oktay Akbal öne çıkan isimlerdir.

Sonrasında edebiyat araştırmacılar tarafından "50 Kuşağı" olarak anılacak hikâyeciler de bu dönemde dikkat çekmeye başlamıştır. Necatigil 1950 yılında Otto Spies'e yazdığı mektupta "Türk hikâyeciliği şu son beş altı yılda bir hayli ilerledi. Diyebilirim ki bizde en gelişmiş edebî nevi, şimdiki hâlde hikâyeciliktir." (s. 21) der. Necatigil'in çok erken bir tarihte yaptığı bu tespiti, onun edebiyat dünyasını ne kadar iyi gözlemlediğini gösterir. Alman Türkologlar da onunla hemfikir olacak ki bu dönemin hikâyecilerinin yazdıkları Almancaya çevrilerle çeşitli dergilerde yayımlanır.

Necatigil'in yazdığı isimler diğer edebiyatçılarla birlikte onun şiirlerinden de övgüyle bahsederler. Şairliğinin yanında Almancadan yaptığı çevirileri de değerlendiren araştırmacılar,

onun çevirideki kabiliyetini de vurgular. Hem tespitleri, hem şairliği, hem de çevirmenliğiyle övgü alan Necatigil, mektuplarda yardımseverliğiyle de ön plandadır. Başta *Varlık* ve *Yeditepe* olmak üzere Türkiye’den istenilen yayınları bulmada aracı olan Necatigil, telif meseleleri gündeme gelince de Türkiye’deki yazarlarla sorunların çözülmesinde ve diyalog kurulmasında aktif rol üstlenir. Türkiye’ye gelen Türkologları hakkında ağırlamaya çalışan, onlara Türk edebiyatı hakkında doğru bilgileri ulaştıran ve Alman edebiyatının Türkiye’de tanınırlığının artmasında ciddi emek harcayan Necatigil, bu yönleriyle iki edebiyat arasında adeta köprü görevi görür. Türkologlarla mektuplaşmalarına ayrı ayrı baktığımızda bu noktaların ön plana çıktığı aşîkârdır. Bu kitap sayesinde Necatigil’in üstlendiği rolü yakından görmek mümkündür.

Necatigil’in ilk mektuplaşmaları Otto Spies iledir. Hem yaş farkı hem de kısa süreli mektuplaşmaları sebebiyle diğerlerine göre yazışmaları daha ciddi olur. Kitap alışverişi ve birkaç fikir paylaşımının olduğu bu mektuplarda, Otto Spies’in Türk edebiyatına duyduğu hayranlık ön plandadır. Türklerin tahkiye yeteneğini öven Spies, “Günümüz Türk yazarlarının bu kadar iyi anlatıcılar olması beni şaşırtıyor. Şunu tekrar belirtmeliyim ki, Türklerin özel bir anlatma kabiliyeti var. Nispeten genç diyebileceğimiz Türk edebiyatı, yüzyıllar boyunca yabancı örnek ve modellere bağlı kalmış olmasına rağmen, anlatı sanatı, daha doğrusu hikâyecilik hızlı bir şekilde ve iyi yönde gelişiyor. Bugünün yazarları, kadim Avrupa ülkelerinin yazarlarıyla rekabet edebilecek durumda.” der. (s. 24). Halk masallarıyla bağlantı kurulabilmesine bağladığı bu durumu yazılarında da ifade edeceğini söyleyen Spies, bunun dışında çeviriler ve eski Türk edebiyatıyla ilgili sorduğu sorularla Türk edebiyatına bütünlüklü bir ilgisinin olduğunu gösterir.

Necatigil’in mektuplaştığı ikinci isim Andreas Tietze’dir. 1937’de İstanbul’a yerleşen, 1958’e kadar İstanbul Üniversitesinde dersler veren, sonrasında Amerika ve Viyana’da yaptığı çalışmalarla Türkoloji alanında saygın bir yer dinen Tietze ile mektuplaşmaları, Otto Spies’e göre daha samimidir. Necatigil, tanışmalarının gücüyle daha hususi meselelere değinir. Eski Türk edebiyatına dair fikir alışverişinde bulunurlar. 1976 yılına kadar süren kısa mektuplardan oluşan yazışmaları, kitap alışverişi ve kısa yorumlardan ibarettir.

Annemarie Schimmel’le 1951-1964 yılları arasındaki yoğun mektuplaşmaları ise Alman Şarkiyatçı ve İslam tarihçisinin Türk edebiyatına bakışını gözler önüne serer. Otto Spies ile olduğu gibi resmî bir dille yazılan mektuplarda Schimmel’in özellikle eski Türk edebiyatına karşı duyduğu merak ön plana çıkar. 1954-1959 yılları arasında Ankara Üniversitesinde bulunan araştırmacı, bir süre Harvard’da çalıştıktan sonra ağırlıklı olarak yaşadığı Bonn’a dönmüştür. Ankara’ya gelmeden Necatigil ile mektuplaşmaya başlayan Schimmel’in İslam tarihiyle ilgili çalışmalarının yanında Yakup Kadri’den yaptığı çeviriler ve Türk şiiri hakkındaki yazılarıyla önemli bir külliyata sahip olduğu söylenebilir. Cemile Kıratlı müstearıyla çalışmalar da kaleme alan yazar, Türk edebiyatına olan sevgisiyle bilinir. Almanya ile Türkiye arasında kültür alışverişinin bir parçası olduğu için çok mutlu olduğunu sürekli dile getiren yazar, Türkçenin çok güzel bir edası olduğunu söyler. Yunus Emre’yi çok seven, Fuzuli ve Nedim’in izine rastladığı yeni Türk edebiyatı şiirlerini memnuniyetle karşılayan, Şeyh Galip’e özel bir ilgisi olan Schimmel, yeni Türk edebiyatından ziyade eski Türk edebiyatıyla ilgilidir. Türk şiirini

sıklıkla öven Schimmel, eskiye olan ilgisini de dile getirir: “Türkçe şiirlerin pek çoğuyla aramda çok güçlü ve –deyim yerindeyse- organik bir bağ hissediyorum, daha eskilerle, halk türküleri tadındaki şiirlerle ise bu bağ daha da özel. Bunlarda neredeyse başka hiçbir yerde bulamadığım büyüleyici bir ses, tatlı bir melankoli var.” (s. 80) Kendisini “yarı Şarklı” olarak tanımlayan Schimmel’in Türkiye’yi de “çocukluk rüyalarımın ülkesi” olarak gördüğünü söylemesi kayda değerdir. (s. 88). Türkiye’de geçirdiği zamanı hayatının en güzel günleri olarak niteleyen Schimmel, Türkiye’den ayrılınca “bir nevi daüssıla çek”tiğini ifade eder. Böyle anlarda Türk şiirlerini okuyarak “İstanbul’un sihri Anadolu’nun büyücü havasını” hissettiğini belirtir (s. 125). Türkiye’ye gönülden bağlı olan Schimmel’in Necatigil’in şiirini de önemseydiğini söyleyebiliriz. Onun şiirlerini derslerinde okutan, yazışmalarında onun fikirlerine güvenen Schimmel’in sözlerine Necatigil de oldukça değer verir. Ancak Necatigil’in Schimmel’i eleştirdiğine de şahitlik ederiz. Onun eski Türk edebiyatına bağlılığı, yeni Türk edebiyatını göz ardı etmesine sebep olduğunu düşünen Necatigil, onun Türk edebiyatı üzerine yaptığı çalışmada Türk edebiyatının son yıllarına değinmemesini yazdığı yazıyla eleştirir. Bu yazısı onun söz konusu Türk edebiyatı olunca dostluğu ikinci plana attığını, tarafsız bir şekilde arkadaşlarını da eleştirdiğini gösterir. Aralarının bir süre bozulmasına sebep olan bu duruma rağmen Necatigil, hem ona hem de onun hakkında Brands’a yazdığı mektuplarda Schimmel’in eskiye bağlılığını sık sık eleştirir.

Kitapta yer alan son mektuplaşmalar Necatigil ile H. Wilfrid Brands arasındadır. Yaşı kendisine daha yakın olan Brands’le 1950-1975 yılları arasında mektuplaşırlar. Diğerlerine göre daha uzun mektupların yazıldığı bu süreçte birçok konudan bahsedildiğini görmek mümkündür. Uzun fasılalarla yazılsa da hep temas halinde olan iki isim, birbirlerini görmeden yıllarca yazıştılar. Önce kitap alışverişiyle başlayan zamanla fikir alışverişine evrilen bu süreç, birbirlerinin çalışmalarına olumlu katkılarla devam eder. Brands, mektuplarında hevesle Türkçeyi öğrendiğini, yaşadığı yerin küçüklüğü sebebiyle kitap temininde sıkıntılar yaşadığını ifade eder. Hatta Türkiye’deki imkânların Almanya’da olmamasından yakınır. Savaş sonrasında Almanya’da genç yazar ve şairleri teşvik etme şartlarının Türkiye’ye göre geride olduğunu söyleyen Brands özellikle Yaşar Nabi ve *Varlık* dergisinin varlığının öneminden bahseder (s. 143). Dönemin edebiyat kamusu hakkındaki umut verici bu sözleri dışarıdan gözlemleyen birisinden duymak önemlidir. Gerçekten de hem *Varlık* hem de *Yeditepe*’nin genç isimlere yer verdiğini, güçlü bir kamuoyu oluşturdukları söylenebilir. Ancak Necatigil bu duruma bir şerh düşer. Türkiye’nin bu hususta “talihsiz bir memleket” olduğunu söyler. Sanata itibarın çok az olduğundan, okuyucunun azlığından, dergilerin çok zor şartlar altında çıktığından yakınır (s. 156) Mektupların devamında Necatigil, hâlâ kültür meselelerinde rehberin Fransa olduğunu, Almanya’nın edebiyatının en az bilinen edebiyat olduğunu da ifade eder. Necatigil’in bu tespitinde haklı olduğunu söylemek gerekir. Onun çabalarıyla Alman edebiyatına ilginin artmaya başlaması mümkün olmuştur. Sırf bu noktadan bakıldığında bile Necatigil’in Alman Türkologlarla ilişkilerinin hayati derecede önemli olduğunu anlayabiliriz. Kurduğu ikili ilişkiler sayesinde bir yandan Almanya’daki edebiyatın nabzını tutan Necatigil, diğer yandan Almanya’da tanıtılabilecek nitelikli edebî eserlerin de yayılmasını sağlamıştır.

Brands'in İstanbul'a gelmesiyle ailece görüşmeye başlamaları, aynı çağın çocukları olmaları sayesinde ilişkilerinin kişisel bir boyut kazandığını söylemek mümkündür. İki ismin de edebiyat haricinde çalışmak zorunda oldukları işlerden dolayı zaman sıkıntısı yaşamaması, kaynak teminindeki sorunlar, Necatigil'in Almanya'ya; Brands'in de Türkiye'ye gelip gitme noktasında karşılaştıkları maddi sorunlar ortaktır. Edebiyatla ilgili fikir alışverişlerine bu ortak sorunların da eşlik ettiği mektuplar, Necatigil'in vefatına kadar sürer. Necatigil'in vefatından sonra ona derin bir sevgi duyan Brands'in mektuplarda yazılanları da çağrıştıran bir şiirle veda ettiğini, bu şiirin de kitapta yer aldığını söylemek gerekir.

Sonuç itibarıyla, Türk dili ve edebiyatı alanında çalışmayı gönül meselesi olarak addeden Türkologlarla Necatigil'in mektuplaşmaları, hem aralarındaki dostlukları göstermesi, hem de Türk ve Alman edebiyatlarının karşılıklı olarak iki ülkede tanıtılmasını sağlaması bakımından dikkate değerdir. Bununla birlikte Necatigil'in "Hayatı, hakikat devleriyle çarpışarak kazanmaya mecbur bir nesil" olarak tanımladığı çağının fertleri olarak benzer sorunları yaşadıklarını, sürekli ilgilenmek istedikleri edebiyatın dışında işlerle vakit kaybettiklerini ortaya koyduğu için de önemlidir. Bazen mektupların arası hayatlarını kazanmak için çalışmak zorunda oldukları işlerden vakit bulamamaktan ötürü uzun süre açılır. Ancak her defasında bıraktıkları yerden aynı samimiyetle devam eder. Eserleriyle Türk edebiyatına yaptıkları katkılar tartışmasız olan Türkologlarla birlikte Necatigil'in edebiyatımıza dair isabetli yorumlarını okumakla birlikte dönemin öne çıkan ama bir kısmı sonradan unutilan edebiyatçıların isimlerini görmek de oldukça kıymetlidir. Son olarak iletişim imkânlarının çok zayıf olduğu yıllarda birbirlerini hiç görmeden devam eden bu dostluklar, iletişim çağında yaşayan bizlerin imkânlarımızı nasıl kullandığımızı düşünmemizi sağlayacak örneklerle doludur.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Necatigil, B. (2022). *Tercümemi nasıl buldunuz?* (S. Demirhan, Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

